

COVID-19 Pandemisinde Hastaların Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ve İlişkili Faktörler

Fedayi YAĞAR*

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi, Kahramanmaraş, Türkiye. ORCID: 0000-0002-3436-6583

ÖZET

Bu çalışma ile COVID-19 salgın sürecinde hastaların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerini incelemek ve ilişkili faktörleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kesitsel nitelikteki çalışmaya Kahramanmaraş ilindeki üniversitesi hastanesine tedavi için başvuran toplam 291 hasta dahil edilmiştir. Araştırma 27 Ocak-10 Şubat 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerini ölçmek için Henry ve Crawford (2005) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Veri analizinde, t testi, varyans analizi testi ve tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Katılımcıların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin orta şiddette olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar, kronik rahatsızlığı olanlar ve salgın ile ilgili haberleri düzenli olarak takip ettiğini belirten bireyler daha yüksek depresyon, anksiyete ve stres düzeyi belirtmiştir. Düzenli olarak sigara içtiğini belirten ve bekar olan bireylerin depresyon ve stres düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, aşya güvendiğini belirten ve düzenli olarak spor yapan hastalarında anksiyete ve depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar ile pandemilerde hastaların ruh sağlığını iyileştirmek için dikkate alınması gereken bazı öncül faktörler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anksiyete, COVID-19, depresyon, sosyo-demografik özellikler, stres.

The Levels of Depression, Anxiety and Stress of Patients and Associated Factors in the COVID-19 Pandemic

ABSTRACT

It was aimed to examine the depression, anxiety and stress levels of patients during the COVID-19 epidemic and to reveal the associated factors. A total of 291 patients who applied to the university hospital in Kahramanmaraş for treatment were included in this cross-sectional study. The research was carried out between 27 January-10 February 2022. The scale developed by Henry and Crawford (2005) was used to measure the depression, anxiety and stress levels of the participants. In data analysis, t test, analysis of variance test and descriptive statistics were used. It was determined that the depression, anxiety and stress levels of the participants were moderate. Women, those with chronic illnesses and individuals who stated that they regularly followed the news about the epidemic stated higher levels of depression, anxiety and stress. It has been determined that the depression and stress levels of the individuals who regularly smoke and are single are higher. In addition, it was observed that the levels of anxiety and depression were lower in patients who stated that they trusted the vaccine and did sports regularly. With these results, some antecedent factors that should be taken into account in order to improve the mental health of patients in pandemics have been revealed.

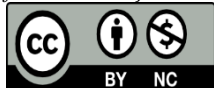
Keywords: Anxiety, COVID-19, depression, socio-demographic characteristics, stress.

Sorumlu yazar/Corresponding author: fedayiyagar@hotmail.com

Geliş tarihi/Date of receipt: 24.09.2022

Kabul tarihi/Date of acceptance: 05.04.2023

Atf için/To cite: Yağar, F. (2023). COVID-19 pandemi döneminde hastaların depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ve ilişkili faktörler. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(2), 78-88.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Aralık 2019'dan bu yana dünya bulaşıcı bir hastalık olan COVID-19 hastalığı ile mücadele etmektedir. İlk olarak Çin'in Vuhan kentinde tanımlanan bu hastalık aylar içinde tüm dünyaya yayılmıştır. Hastalığın hızla bulaşması ve enfekte vakaların artması ile birlikte ölümlerde artmıştır (Elbay ve ark., 2020). Dünya Sağlık Örgütü'nden açıklanan son rakamlara göre, COVID-19 sebebi ile dünya genelinde yaklaşık olarak 6.5 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. Onaylanan vaka sayısı da yaklaşık olarak 601.2 milyon olarak açıklanmıştır. Ayrıca, ABD, Hindistan, Brezilya, Fransa, Almanya, Birleşik Krallık, Kore, İtalya, Rusya ve Japonya en çok vaka bildiren ülkeler olmuşlardır. Türkiye'de bu ülkelerden sonra en çok vaka bildiren 11. ülke olarak konumundadır. Türkiye'de salgın nedeni ile yaklaşık olarak 101 bin kişi hayatını kaybetmiştir. Aynı şekilde, salgının başlangıcından itibaren yaklaşık olarak 16.8 milyon kişinin bu hastalığa yakalandığı görülmüştür (WHO, 2022).

Bulaşıcı hastalık salgınları hayatta kalanların, aile üyelerinin, sağlık çalışanlarının ve etkilenen toplulukların psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Cenat ve ark., 2021). Geçmişte yaşanan SARS ve MERS salgınlarında yapılan birçok araştırma bu olumsuz etkileri kanıtlar nitelikte bulgular ortaya koymuştur (Jeong ve ark., 2016; Maunder ve ark., 2003). Özellikle salgın zamanlarında insanların yaşadığı virüs/hastalık bulaşma korkusu kaygı, stres ve depresyona neden olabilmektedir. Stres, iç dengeyi tehdit eden herhangi bir olaydan kaynaklanan duygusal ve fiziksel gerginlik hissi olarak açıklanabilir. Öte yandan, bilinmeyen korkusu, vücudun strese karşı doğal tepkisi olan anksiyete olarak adlandırılır. Depresyon ise, daha çok günlük aktivitelere ilgisizlik durumu olarak görülür (Rehman ve ark., 2021).

Önceki araştırmalar, COVID-19 pandemisinin de bireylerin psikolojik durumları üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermiştir. Örneğin, Hindistan'da yapılan bir araştırma karantina sırasında bireylerin depresyon, endişe ve stres düzeylerinin yaygın olarak artırdığını ortaya koymuştur. Ayrıca, çalışmada aşırı alkol tüketiminin depresyon, endişe ve stres semptomları ile ilişkili olduğunun da altı çizilmiştir (Verma & Mishra, 2020). İran'da yapılan başka bir araştırmada COVID-19'a yakalanan ve karantina altında olan bireylerin yüksek düzeyde depresyon, anksiyete ve stres belirtilerine sahip olduğunu tespit edilmiştir (Zandifar ve ark., 2020). Sistemik derleme ve meta analiz çalışmaları da COVID-19 salgını sırasında karantina altında olan veya kısıtlamalar altında yaşayan bireylerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin olumsuz yönde etkilendiğine dair kanıtlar sunmuştur (Bareeqa ve ark., 2021; Cenat ve ark., 2021). Aynı şekilde, Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında, birçok farklı grup üzerinde yapılan araştırmada benzer sonuçların elde edildiği görülmüştür. Örneğin, 38 farklı şehirden 416 sağlık çalışanı üzerinde yapılan bir araştırmada COVID-19 ile mücadelede yer alan profesyonellerin yüksek düzeyde depresyon, kaygı, stres yaşadığı belirtilmiştir (Alan ve ark., 2021). Farklı üniversitelerden 358 lisans öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada da benzer bir sonuç elde edilmiştir. Öğrencilerin yarısından fazlasının anksiyete ve depresyon tanı kriterlerini sağladığı ve algılanan stres düzeylerinin de yüksek olduğu bulunmuştur (Aslan ve ark., 2020). Bunların dışında, genel olarak toplum üzerinde yapılan birçok araştırmada da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Özdin ve Bayrak Özdin (2020) tarafından 343 kişi üzerinde yapılan araştırma bireylerin depresyon ve anksiyete düzeylerinin kesme noktalarının üzerinde olduğunu bildirmiştir (Özdin & Bayrak Özdin, 2020) Aynı şekilde, Erdoğan ve arkadaşları (2022) tarafından 870 kişi üzerinde yapılan araştırmada, katılımcılarda şiddetli depresyon ve yüksek düzeyde kaygı ile stres belirtilerinin olduğunu belirlenmiştir (Erdoğan ve ark., 2022).

Pandeminin toplumu oluşturan bireylerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerini etkileyen birçok faktör olduğu yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur. Literatürde cinsiyet (Aslan ve ark., 2020; Elbay ve ark., 2020; Erdoğan ve ark., 2022; Özdin ve Bayrak Özdin, 2020; Verma ve Mishra, 2020), yaş (Cortés-Álvarez ve ark., 2020; Elbay ve ark., 2020; Hosen ve ark., 2021; Simegn ve ark., 2021), ekonomik durum (Khademian ve ark., 2021), eğitim durumu (Hosen ve ark., 2021), medeni durum (Cortés-Álvarez ve ark., 2020; Elbay ve ark., 2020; Hosen ve ark., 2021), çalışma durumu (Erdoğan ve ark., 2022; Hosen ve ark., 2021; Verma & Mishra, 2020), aşı yaptırma durumu (Erdoğan ve ark., 2022), alkol tüketimi (Hosen ve ark., 2021; Verma & Mishra, 2020), sigara tüketimi (Hosen ve ark., 2021) haberleri takip etme (Khademian ve ark., 2021) ve kronik bir rahatsızlığa sahip olma (Hosen ve ark., 2021; Khademian ve ark., 2021; Özdin & Bayrak Özdin, 2020) gibi birçok faktörün depresyon, anksiyete ve stres ile ilişkili olduğunu kanıtlayan birçok araştırma literatürde yer almaktadır. Benzer bir

şekilde, bu çalışmada da hastaların depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri incelenmiş ve ilişkili olabilecek faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak, bu araştırma ile birlikte bireylerin sağlık davranışları ve sosyo-demografik özellikleri ile ilgili 13 farklı faktör ele alınmış, depresyon, anksiyete ve stres düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bunun dışında, Kahramanmaraş özelinde daha önce benzer bir çalışmanın yapılmadığı belirlenmiş ve farklı bir örneklem grubunda yapılan bu araştırma ile birlikte ulusal literatürü güçlendirmek hedeflenmiştir. Bu araştırmanın amacı; hastaneye başvuran hastaların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerini ve ilişkili faktörlerin belirlenmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırmanın tipi kesitseldir.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu çalışmaya Kahramanmaraş ilindeki üniversite hastanesine başvuran toplam 291 ayaktan hasta dahil edilmiştir. Araştırma 27 Ocak-10 Şubat 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Belirtilen tarihler arasında araştırmaya katılmak isteyen 18 yaş ve üzeri tüm hastalar örnekleme dahil edilmiştir. Anketler hastalar tarafından doldurulmuş ve her bir anketin doldurulması ortalama 6-7 dakika sürmüştür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan anket formu ve Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği ile toplanmıştır.

Anket formu: Katılımcıların sağlık davranışlarını ve sosyo-demografik özelliklerini değerlendirmek için 13 soru yer almıştır. Sosyo-demografik özellikleri belirlemek amacı ile katılımcılara cinsiyet, yaş, medeni durum, sağlık sigortası, maddi sıkıntı yaşayıp yaşamama ve eğitim durumu ile ilgili sorular sorulmuştur. Diğer yandan, kronik rahatsızlık, düzenli egzersiz, sigara tüketimi, alkol tüketimi, haberleri takip etme, aşılarla güvenme ve uyku düzeni ile ilgili sorular sorularak da katılımcıların sağlık davranışlarına ilişkin veriler elde edilmiştir.

Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (DASS-21): İkinci bölümde ise, katılımcıların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerini ölçmek için DASS-21 ölçeği kullanılmıştır. DASS-21, Henry ve Crawford (2005) tarafından geliştirilmiş bir ölçektir (Henry & Crawford, 2005). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği Yılmaz ve arkadaşları (2017) tarafından yapılmıştır. Üç faktörlü (depresyon, kaygı ve stres) 21 maddelik bir yapıdan oluşmaktadır. Her faktör için yedi madde bulunmaktadır. Ölçek dörtlü Likert tipinde tasarlanmıştır (0=Bana hiç uymadı, 3=Bana çok uydu). Türkçe geçerlik ve güvenirliliğinin yapıldığı araştırmada ölçeğin Cronbach's alpha katsayılarının 0.755 ile 0.822 arasında değiştiği belirlenmiştir (Yılmaz ve ark., 2017). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach's alpha güvenilir katsayılarının stres için 0.764, kaygı için 0.845 ve depresyon için 0.909 ile kabul edilebilir seviyelerde olduğu bulunmuştur. Ayrıca, depresyon için "0-4 arası" normal, "5-6 arası" hafif, "7-10 arası" orta, "11-13 arası" ileri ve "14 ve üstü" puan da çok ileri; kaygı için "0-3 arası" normal, "4-5 arası" hafif, "6-7 arası" orta, "8-9 arası" ileri ve "10 ve üstü" puan da çok ileri; stres için "0-7 arası" normal, "8-9 arası" hafif, "10-12 arası" orta, "13-16 arası" ileri ve "17 ve üstü" puan da çok ileri olarak sınıflandırılmıştır (Henry & Crawford, 2005; Yılmaz ve ark., 2017).

Verilerin Toplanması

Araştırma 27 Ocak-10 Şubat 2022 tarihleri arasında hastanede, hastalar tarafından kağıt kalem kullanılarak doldurulmuş ve her bir anketin doldurulması ortalama 6-7 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 26.0 sürümü kullanılmıştır. Normal dağılım açısından bakıldığında, depresyon, anksiyete ve stres puanlarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin kabul edilebilir bir aralıkta yer aldığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişken olarak katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve sağlık davranışları kullanılmıştır. Depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri de bağımlı değişkenler olarak değerlendirilmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için bağımsız

örneklem t testi ve tek yönlü ANOVA tekniklerinden faydalanılmıştır. Tek yönlü ANOVA tekniği sonucunda anlamlı farklılık bulunması durumunda da Tukey testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada bazı kısıtlılıklar bulunmaktadır. Araştırmada bulunan ilişkilerin nedensel olup olmadığını ortaya çıkarmak için boyutsal çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca hastaların hastanenin hangi birimine geldikleri çalışma kapsamında tespit edilmemiştir. Bunun dışında araştırmanın sonuçları, Kahramanmaraş ilindeki bir kamu hastanesine başvuran hastaların görüşlerini yansıttığı için sadece bu gruba genellenebilir.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Tarih: 02.02.2022-No: 96596). İzin sonrasında katılımcılardan sözlü bilgilendirilmiş onam alınmış, verilerin anonim hale getirileceği ve araştırmada kullanılacağı bildirilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların %54'ünün kadın olduğu, %69.8'inin 18-45 yaş arasında olduğu, %66.3'ünün evli olduğu, %39.7'sinin ilkökul mezunu olduğu, %53.2'sinin salgın sürecinde finansal zorluk yaşamadığı ve %95.5'inin de sosyal güvencesi olduğu görülmüştür. Sağlık davranışları açısından bakıldığında ise, katılımcıların %70.1'i kronik bir rahatsızlığı olmadığını, %81.1'i düzenli spor yapmadığını, %32.2'si sigara içtiğini, %21.4'ü alkol kullandığını ve %72.3'ü de günde ortalama olarak 6 ile 8 saat arasında uyduğunu, %72.8'i salgın ile ilgili haberleri düzenli olarak takip etmediğini ve %54.4'ü de aşılara güvenmediğini belirtmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Özellikler (n=291)^a

Tanımlayıcı Özellikler	n	%	Tanımlayıcı Özellikler	n	%
Cinsiyet (n=291)			Sigara Tüketimi (n=288)		
Kadın	157	54.0	Evet	93	32.29
Erkek	134	46.0	Hayır	195	67.71
Yaş (yıl olarak) (n=291)			Alkol Tüketimi (n=285)		
18 - 45	203	69.8	Evet	61	21.40
46 - 65	78	26.8	Hayır	224	78.60
> 65	10	3.4			
Medeni Durum (n=291)			Aşılarla Güven Durumu (n=290)		
Evli	193	66.3	Evet	132	45.52
Bekâr	98	33.7	Hayır	158	54.48
Eğitim Durumu (n=289)			Salgın ile İlgili Haberleri Takip Etme (n=284)		
Okuryazar değil	16	5.54	Evet	77	27.11
İlkokul	115	39.79	Hayır	207	72.89
Ortaokul	107	37.02			
Lise	29	10.03			
Üniversite ve üzeri	22	7.61			
Sağlık Sigortası (n=290)			Kronik Hastalık (n=288)		
Evet	277	95.52	Evet	86	29.86
Hayır	13	4.48	Hayır	202	70.14
Salgın Döneminde Finansal Zorluk Yaşama (n=289)			Günlük Ortalama Uyku Saati (n=286)		
Evet	135	46.71	< 6 saat	33	11.54
Hayır	154	53.29	6 - 8 saat	207	72.38
			> 8 saat	46	16.08
Düzenli Egzersiz Yapma (n=291)					
Evet	55	18.9			
Hayır	236	81.1			

^a Bazı özellikler için katılımcılar, eksik yanıt vermiş olup n değeri değişkenlerin yanında verilmiştir.

Tablo 2’de katılımcıların depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların depresyon (7.95±6.38), anksiyete (5.57±6.16) ve stres (9.46±7.21) puanlarının da orta şiddette olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2. DASS-21 Ölçeğine İlişkin Puan Dağılımları (n=291)

DASS21	Ortalama	Standart Sapma
Depresyon	7.95	6.38
Anksiyete	5.57	6.16
Stres	9.46	7.21

Tablo 3’te depresyon düzeyi ile ilişkili faktörler incelenmiştir. Cinsiyet, medeni durum, finansal zorluk yaşama, kronik bir rahatsızlığa sahip olma, düzenli egzersiz yapma, sigara içme, aşılara güvenme ve haberleri takip etme faktörleri ile depresyon düzeyi arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Kadınların, bekar olanların, salgın döneminde zorluk yaşayanların, kronik bir rahatsızlığa sahip olanların, düzenli egzersiz yapmayanların, sigara tüketenlerin ve aşılara güvenmeyen ve haberleri takip edenlerin bireylerin depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların Depresyon Düzeylerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi (n=291)

	Depresyon durumu			p-Değeri
	Ortalama	SS	t/F	
Cinsiyet				
Kadın	9.67	6.70	5.263	.000*
Erkek	5.91	5.32		
Yaş				
18 - 45	8.26	6.25	1.589	.206
46 - 65	7.55	6.86		
> 65	4.67	3.74		
Medeni Durum				
Evli	7.38	6.22	-2.193	.029*
Bekâr	9.13	6.57		
Eğitim Durumu				
Okuryazar değil	7.63	7.12		
İlkokul	8.68	6.95		
Ortaokul	7.33	6.00	.621	.648
Lise	7.93	5.74		
Üniversite ve üzeri	8.05	5.26		
Sağlık Sigortası				
Evet	7.97	6.37	.117	.907
Hayır	7.75	7.05		
Salgın Döneminde Finansal Zorluk Yaşama				
Evet	8.88	6.50	2.293	.023*
Hayır	7.15	6.21		
Kronik Rahatsızlık				
Evet	9.50	7.20	2.471	.015*
Hayır	7.30	5.85		
Düzenli Egzersiz Yapma				
Evet	5.04	6.03	-3.727	.000*
Hayır	8.61	6.29		
Sigara Tüketimi				
Evet	9.08	6.99	1.997	.048*
Hayır	7.38	5.99		
Alkol Tüketimi				
Evet	9.06	7.48	1.302	.197
Hayır	7.68	6.01		

Günlük Ortalama Uyku Saati				
< 6 saat	7.06	6.00	.299	.826
6 - 8 saat	8.14	6.37		
> 8 saat	7.84	6.71		
Aşılara Güven Durumu				
Evet	6.64	5.42	-3.229	.001*
Hayır	9.00	6.89		
Salgın ile İlgili Haberleri Takip Etme				
Evet	12.82	4.77	9.724	.000*
Hayır	6.17	5.96		
* p<0.05				

Anksiyete düzeyi ile ilişkili faktörler Tablo 4'te incelenmiştir. Cinsiyet, kronik bir rahatsızlığa sahip olma, düzenli haberleri takip etme, spor yapma ve sigara içme faktörlerinin anksiyete düzeyi ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (p<0.05). Kadınların, kronik bir rahatsızlığı olanların, düzenli olarak egzersiz yapmadığını, sigara içtiğini ve salgın ile ilgili haberleri takip ettiğini belirten bireylerin anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların Anksiyete Düzeylerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi (n=291)

	Ortalama	Anksiyete durumu		p-Değeri
		SS	t/F	
Cinsiyet				
Kadın	6.58	6.54	3.091	.002*
Erkek	4.37	5.46		
Yaş (yıl olarak)				
18 - 45	5.59	6.25	.143	.867
46 - 65	5.40	6.09		
> 65	6.50	5.38		
Medeni Durum				
Evli	5.15	6.01	-1.681	.094
Bekâr	6.46	6.41		
Eğitim Durumu				
Okuryazar değil	4.19	6.70		
İlkokul	6.29	6.64	.716	.581
Ortaokul	5.11	5.51		
Lise	5.57	6.47		
Üniversite ve üzeri	5.67	6.02		
Sağlık Sigortası				
Evet	5.51	6.09	-.452	.652
Hayır	6.33	7.78		
Salgın Döneminde Finansal Zorluk Yaşama				
Evet	5.77	6.04	.524	.600
Hayır	5.38	6.29		
Kronik Rahatsızlık				
Evet	7.20	6.78	2.812	.003*
Hayır	4.84	5.71		
Düzenli Egzersiz Yapma				
Evet	3.96	5.05	-2.420	.017*
Hayır	5.94	6.33		
Sigara Tüketimi				
Evet	6.90	6.74	2.479	.014*
Hayır	4.86	5.72		
Alkol Tüketimi				
Evet	6.23	7.25	.879	.382
Hayır	5.34	5.80		

Günlük Ortalama Uyku Saati				
< 6 saat	6.00	6.13	.300	.826
6 - 8 saat	5.34	6.15		
> 8 saat	6.09	6.00		
Aşılar Güven Durumu				
Evet	5.06	5.84	-1.182	.238
Hayır	5.92	6.36		
Salgın ile İlgili Haberleri Takip Etme				
Evet	7.51	6.36	3.172	.002*
Hayır	4.91	5.96		

* p<.05

Tablo 5’te stres düzeyi ile ilişkili faktörler incelenmiştir. Cinsiyet, medeni durum, kronik bir rahatsızlığa sahip olma, aşılar güvenme ve düzenli haberleri takip etme faktörlerinin stres düzeyi ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (p<0.05). Kadınların, bekar olanların, kronik bir rahatsızlığı olanların, aşılar güvenmeyenlerin ve düzenli olarak salgın ile ilgili haberleri takip ettiğini belirten bireylerin stres düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların Stres Düzeylerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

	Ortalama	Stres durumu		p-Değeri
		SS	t/F	
Cinsiyet				
Kadın	10.33	7.10	2.248	.025*
Erkek	8.40	7.22		
Yaş (yıl olarak)				
18 - 45	9.74	7.55	.612	.543
46 - 65	8.91	6.34		
> 65	7.78	6.48		
Medeni Durum				
Evli	8.77	6.33	-2.232	.026*
Bekâr	10.79	8.55		
Eğitim Durumu				
Okuryazar değil	10.14	6.96		
İlkokul	10.31	7.46	.915	.456
Ortaokul	9.03	7.29		
Lise	7.86	5.91		
Üniversite ve üzeri	8.71	7.22		
Sağlık Sigortası				
Evet	9.63	7.26	1.887	.060
Hayır	5.45	5.03		
Salgın Döneminde Finansal Zorluk Yaşama				
Evet	9.77	7.82	.620	.536
Hayır	9.23	6.68		
Kronik Rahatsızlık				
Evet	11.09	7.40	2.429	.016*
Hayır	8.80	7.04		
Düzenli Spor (Egzersiz) Yapma				
Evet	7.81	6.84	-1.836	.067
Hayır	9.83	7.25		
Düzenli Sigara Tüketimi				
Evet	10.55	8.78	1.517	.132
Hayır	8.96	6.33		
Düzenli Alkol Tüketimi				
Evet	10.54	8.46	1.083	.282
Hayır	9.22	6.86		

Günlük Ortalama Uyku Saati				
< 6 saat	8.97	5.56	.441	.724
6 - 8 saat	9.73	7.51		
> 8 saat	8.71	7.03		
Aşılarla Güven Durumu				
Evet	8.44	7.06	-2.131	.034*
Hayır	10.27	7.25		
Salgın ile İlgili Haberleri Takip Etme				
Evet	10.93	7.40	2.061	.040*
Hayır	8.95	7.07		

* p<.05

TARTIŞMA

Bu çalışmada katılımcıların depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ve ilişkili olduğu düşünülen faktörler incelenmiştir. Çalışmada hastaların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin orta şiddette olduğu tespit edilmiştir. Kronik hastalığın, cinsiyetin ve haberleri takip etmenin tüm psikolojik çıktılar (depresyon, anksiyete ve stres) ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte egzersiz yapma ve sigara tüketme durumunun anksiyete düzeyiyle; medeni durum ve aşılarla güvenme durumunun stres düzeyiyle; medeni durum, finansal zorluk, spor yapma, sigara tüketme ve aşılarla güvenme durumlarının ise depresyon düzeyiyle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan, katılımcıların yaşları, eğitim durumları ve günlük uyku saatleri ile anksiyete, depresyon ve stres düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Haberler bireylerin davranışlarını etkileyebildiği gibi psikolojik durumlarını da olumsuz yönde değişmesine sebep olabilmektedir. Japonya’da yapılan bir araştırmada, insan papilloma virüsü ile ilgili yapılan olumsuz haberlerden sonra bireylerin aşılama oranlarının düştüğü tespit edilmiştir (Okuhara ve ark., 2019). Aynı şekilde, Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan bir araştırmada, çok fazla salgın ile ilgili haber okumanın daha fazla psikolojik sıkıntı yarattığı belirlenmiştir (Stainback ve ark., 2020). İran’da yapılan başka bir araştırmada ise COVID-19 ile ilgili yapılan haberleri takip etmenin anksiyete, depresyon ve stres düzeyini artırdığı ortaya konulmuştur (Khademian ve ark., 2021). Bu çalışmada da düzenli olarak salgın ile ilgili haberleri takip ettiğini belirten katılımcıların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgular önceki araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir.

Salgın sürecinden olumsuz anlamda etkilenen gruplardan biri de kronik rahatsızlığı olan bireylerdir. Yapılan bu çalışmada kronik bir rahatsızlığı olduğunu belirten hastaların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatüre bakıldığında, İspanya (Salazar ve ark., 2021), Türkiye (Akova ve ark., 2022) ve Etiyopya (Hajure ve ark., 2020) gibi birçok ülkede yapılan araştırmada da kronik bir rahatsızlığın varlığının bireylerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerini olumsuz yönde etkilediği ortaya konulmuştur. Depresyon, anksiyete ve stres ile ilişkili olan bir diğer faktör cinsiyettir. Yapılan çalışmada kadınların erkeklere göre depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Önceki araştırmalara bakıldığında benzer sonuçların elde edildiği görülmüştür. Çin’de yapılan bir araştırma, kadınların daha şiddetli stres ve kaygı belirtileri yaşadığını bildirmiştir (Hou ve ark., 2020). Aynı şekilde, Avusturya’da yapılan bir diğer çalışmada da salgının kadınlarda daha çok stres yarattığı bulunmuştur (Pieh ve ark., 2020).

Sosyo-demografik değişkenler açısından bakıldığında, bekar olan hastaların hem depresyon hem de stres düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak, salgın sürecinde finansal açıdan zorluk yaşadığını belirten bireylerinde depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Finansal zorluk ile ilgili elde edilen bu sonuç önceki araştırmalar ile benzerdir (Effati-Daryani ve ark., 2020; Khademian ve ark., 2021). Diğer yandan, medeni durum ile ilgili önceki yapılan araştırmalara bakıldığında farklı bulguların elde edildiği görülmüştür. Örneğin, İran’da yapılan bir araştırma (Khademian ve ark., 2021), medeni durumun depresyon, stres ve anksiyete ile ilişkili olmadığını belirtirken; Meksika (Cortés-Álvarez ve ark., 2020) ve Türkiye’de (Elbay ve ark., 2020) yapılan araştırmalarda bekar olan bireyleri daha fazla psikolojik sıkıntı ve/veya daha yüksek düzeyde stres, kaygı ve depresyon yaşadığı bildirilmiştir.

Sağlık davranışları açısından bakıldığında, düzenli olarak egzersiz yapmayan ve sigara tüketen bireylerin daha yüksek düzeyde depresyon ve anksiyete bildirdiği tespit edilmiştir. Avustralya (Stanton ve ark., 2020), Bangladeş (Hosen ve ark., 2021) ve Yeni Zelanda (Gasteiger ve ark., 2021) gibi birçok ülkede yapılan çalışmalarda da benzer bir şekilde sigara tüketen ve egzersiz yapmayan bireylerin yüksek depresyon, anksiyete ve stres belirtilerine sahip olduğu bulunmuştur. Diğer yandan, bu çalışmada salgın ile mücadele için geliştirilen aşya güvenen insanların stres ve depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu da belirlenmiştir. Benzer bir sonucun İsrail’de yapılan bir çalışmada elde edildiği görülmüş ve aşya karşı tereddüt düzeyinin artması ile birlikte depresyon ve stres riskinin iki katına çıktığı tespit edilmiştir (Palgi ve ark., 2021). Bununla birlikte yapılan bir çalışmada, alkol tüketiminin artması ile birlikte stres, anksiyete ve depresyon belirtilerinin arttığını ortaya konulmuştur (Venanzi ve ark., 2022). Aynı şekilde, İran’da yapılan çalışmada eğitimin ve yaşın artması ile birlikte stres seviyelerinin azalabileceğini belirtmiştir (Hosseinzadeh-Shanjani ve ark., 2020). Bu çalışmada ise, alkol tüketimi, eğitim durumu, sosyal güvence ve yaş gibi faktörler ile depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu değişkenler arasındaki ilişkiyi net bir şekilde ortaya koyabilmek için daha büyük örneklem boyutlarına sahip çok merkezli örnekler üzerinde çalışılması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada katılımcıların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin orta seviyede olduğu belirlenmiştir. Bunun dışında, kronik rahatsızlığı olanların, kadınların ve salgın ile ilgili haberleri takip ettiğini belirten bireylerin daha yüksek depresyon, anksiyete ve stres düzeyi belirttiği saptanmıştır. Aynı şekilde, depresyon, anksiyete ve stres ile ilişkili birçok sağlık davranışı ve sosyo-demografik faktörün olduğu tespit edilmiştir. Pandeminin yaygınlığı ve salgının devam eden bir süreç olduğu dikkate alındığında, bu gibi öncül faktörlerin belirlenmesi ve psikolojik sorunlara (depresyon, anksiyete ve stres) karşı savunmasız grupların ortaya konulması, politika yapıcılara yol gösterme açısından fayda sağlayacaktır.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Bu çalışma Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Tarih: 02.02.2022-No: 96596).

YAZAR KATKI ORANI

Fikir/kavram: FY; Tasarım: FY; Veri toplama: FY; Veri işleme: FY; Analiz ve/veya Yorum: FY; Kaynak tarama: FY; Makalenin Yazımı: FY; Eleştirel inceleme: FY.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarla herhangi bir kişi ya da kurum arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

FİNANSAL DESTEK

Herhangi bir kurum ya da kuruluştan maddi destek alınmamıştır.

KAYNAKLAR

Akova, İ., Kılıç, E., & Özdemir, M. E. (2022). Prevalence of burnout, depression, anxiety, stress, and hopelessness among healthcare workers in COVID-19 Pandemic in Turkey. *INQUIRY: The Journal of Health Care Organization, Provision, and Financing*, 59(1), 1-11. <https://doi.org/10.1177/00469580221079684>

Alan, H., Gumus, E., & AK, H. S. (2021). " I'm a hero, but...": An evaluation of depression, anxiety, and stress levels of frontline healthcare professionals during COVID-19 pandemic in Turkey. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(3), 1126-1136. <https://doi.org/10.1111/ppc.12666>

Aslan, I., Ochnik, D., & Çınar, O. (2020). Exploring perceived stress among students in Turkey during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(23), 1-5. <https://doi.org/10.3390/ijerph17238961>

Bareeqa, S. B., Ahmed, S. I., Samar, S. S., Yasin, W., Zehra, S., Monese, G. M., & Gouthro, R. V. (2021). Prevalence of depression, anxiety and stress in china during COVID-19 pandemic: A systematic review with meta-

analysis. *The International Journal of Psychiatry in Medicine*, 56(4), 210-227. <https://doi.org/10.1177/0091217420978005>

Cenat, J. M., Blais-Rochette, C., Kokou-Kpolou, C. K., Noorishad, P.-G., Mukunzi, J. N., McIntee, S.-E., Dalexis, R. D., Goulet, M.-A., & Labelle, P. R. (2021). Prevalence of symptoms of depression, anxiety, insomnia, posttraumatic stress disorder, and psychological distress among populations affected by the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Psychiatry research*, 295(1), 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113599>

Cortés-Álvarez, N. Y., Piñeiro-Lamas, R., & Vuelvas-Olmos, C. R. (2020). Psychological effects and associated factors of COVID-19 in a Mexican sample. *Disaster medicine and public health preparedness*, 14(3), 413-424. <https://doi.org/10.1017/dmp.2020.215>

Effati-Daryani, F., Zarei, S., Mohammadi, A., Hemmati, E., Ghasemi Yngykd, S., & Mirghafourvand, M. (2020). Depression, stress, anxiety and their predictors in Iranian pregnant women during the outbreak of COVID-19. *BMC psychology*, 8(1), 1-10. <https://doi.org/10.1186/s40359-020-00464-8>

Elbay, R. Y., Kurtuluş, A., Arpacıoğlu, S., & Karadere, E. (2020). Depression, anxiety, stress levels of physicians and associated factors in Covid-19 pandemics. *Psychiatry research*, 290(1), 1-5. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113130>

Erdoğan, S., Can, A. A., Abiç, A., & Yılmaz, D. V. (2022). Examination of individuals' depression, anxiety, and stress levels during the COVID-19 pandemic in Turkey. *Archives of Psychiatric Nursing*, 41(1), 96-102. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2022.07.021>

Gasteiger, N., Vedhara, K., Massey, A., Jia, R., Ayling, K., Chalder, T., Coupland, C., & Broadbent, E. (2021). Depression, anxiety and stress during the COVID-19 pandemic: results from a New Zealand cohort study on mental well-being. *BMJ open*, 11(5), 1-8. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2020-045325>

Hajure, M., Tariku, M., Mohammedhussein, M., & Dule, A. (2020). Depression, anxiety and associated factors among chronic medical patients amid COVID-19 pandemic in Mettu Karl Referral Hospital, Mettu, Ethiopia, 2020. *Neuropsychiatric disease and treatment*, 16(1), 1-14. <https://doi.org/10.2147/NDT.S281995>

Henry, J. D., & Crawford, J. R. (2005). The short-form version of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS-21): Construct validity and normative data in a large non-clinical sample. *British Journal of Clinical Psychology*, 44(2), 227-239. <https://doi.org/10.1348/014466505X29657>

Hosen, I., Al-Mamun, F., & Mamun, M. A. (2021). Prevalence and risk factors of the symptoms of depression, anxiety, and stress during the COVID-19 pandemic in Bangladesh: a systematic review and meta-analysis. *Global Mental Health*, 8(1), 1-10. <https://doi.org/10.1017/gmh.2021.49>

Hosseinzadeh-Shanjani, Z., Hajimiri, K., Rostami, B., Ramazani, S., & Dadashi, M. (2020). Stress, anxiety, and depression levels among healthcare staff during the COVID-19 epidemic. *Basic and Clinical Neuroscience*, 11(2), 163-168. <https://doi.org/10.32598/bcn.11.covid19.651.4>

Hou, F., Bi, F., Jiao, R., Luo, D., & Song, K. (2020). Gender differences of depression and anxiety among social media users during the COVID-19 outbreak in China: a cross-sectional study. *BMC public health*, 20(1), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09738-7>

Jeong, H., Yim, H. W., Song, Y.-J., Ki, M., Min, J.-A., Cho, J., & Chae, J.-H. (2016). Mental health status of people isolated due to Middle East Respiratory Syndrome. *Epidemiology and Health*, 38(1), 1-4. <https://doi.org/10.4178/epih.e2016048>

Khademian, F., Delavari, S., Koohjani, Z., & Khademian, Z. (2021). An investigation of depression, anxiety, and stress and its relating factors during COVID-19 pandemic in Iran. *BMC Public Health*, 21(1), 1-7. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-10329-3>

Maunder, R., Hunter, J., Vincent, L., Bennett, J., Peladeau, N., Leszcz, M., Sadavoy, J., Verhaeghe, L. M., Steinberg, R., & Mazzulli, T. (2003). The immediate psychological and occupational impact of the 2003 SARS outbreak in a teaching hospital. *Canadian Medical Association Journal*, 168(10), 1245-1251.

Okuhara, T., Ishikawa, H., Okada, M., Kato, M., & Kiuchi, T. (2019). Newspaper coverage before and after the HPV vaccination crisis began in Japan: a text mining analysis. *BMC Public Health*, 19(1), 1-15. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7097-2>

- Özdin, S., & Bayrak Özdin, Ş. (2020). Levels and predictors of anxiety, depression and health anxiety during COVID-19 pandemic in Turkish society: The importance of gender. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(5), 504-511. <https://doi.org/10.1177/0020764020927051>
- Palgi, Y., Bergman, Y. S., Ben-David, B., & Bodner, E. (2021). No psychological vaccination: Vaccine hesitancy is associated with negative psychiatric outcomes among Israelis who received COVID-19 vaccination. *Journal of Affective Disorders*, 287(1), 352-353. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.03.064>
- Pieh, C., Budimir, S., & Probst, T. (2020). The effect of age, gender, income, work, and physical activity on mental health during coronavirus disease (COVID-19) lockdown in Austria. *Journal of Psychosomatic Research*, 136(1), 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2020.110186>
- Rehman, U., Shahnawaz, M. G., Khan, N. H., Kharshiing, K. D., Khursheed, M., Gupta, K., Kashyap, D., & Uniyal, R. (2021). Depression, anxiety and stress among Indians in times of Covid-19 lockdown. *Community Mental Health Journal*, 57(1), 42-48. <https://doi.org/10.1007/s10597-020-00664-x>
- Salazar, A., Palomo-Osuna, J., de Sola, H., Moral-Munoz, J. A., Dueñas, M., & Failde, I. (2021). Psychological impact of the lockdown due to the COVID-19 pandemic in university workers: Factors related to stress, anxiety, and depression. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(8), 4367-4375. <https://doi.org/10.3390/ijerph18084367>
- Simegn, W., Dagne, B., Yeshaw, Y., Yitayih, S., Woldegerima, B., & Dagne, H. (2021). Depression, anxiety, stress and their associated factors among Ethiopian University students during an early stage of COVID-19 pandemic: An online-based cross-sectional survey. *PloS one*, 16(5), 1-5. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251670>
- Stainback, K., Hearne, B. N., & Trieu, M. M. (2020). COVID-19 and the 24/7 news cycle: Does COVID-19 news exposure affect mental health? *Socius*, 6(1), 1-15. <https://doi.org/10.1177/2378023120969339>
- Stanton, R., To, Q. G., Khaledi, S., Williams, S. L., Alley, S. J., Thwaite, T. L., Fenning, A. S., & Vandelanotte, C. (2020). Depression, anxiety and stress during COVID-19: associations with changes in physical activity, sleep, tobacco and alcohol use in Australian adults. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(11), 1-14. <https://doi.org/10.3390/ijerph17114065>
- Venanzi, L., Dickey, L., Green, H., Pegg, S., Benningfield, M. M., Bettis, A. H., Blackford, J. U., & Kujawa, A. (2022). Longitudinal predictors of depression, anxiety, and alcohol use following COVID-19-related stress. *Stress and Health*, 38(4):674-691. <https://doi.org/10.1002/smi.3125>
- Verma, S., & Mishra, A. (2020). Depression, anxiety, and stress and socio-demographic correlates among general Indian public during COVID-19. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(8), 756-762. <https://doi.org/10.1177/0020764020934508>
- World Health Organization (WHO). (2022). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/> adresinden 3 Eylül 2022 tarihinde alınmıştır.
- Yılmaz, Ö., Boz, H., & Arslan, A. (2017). Depresyon anksiyete stres ölçeğinin (DASS 21) Türkçe kısa formunun geçerlilik-güvenilirlik çalışması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 78-91. <https://dergipark.org.tr/en/pub/fesa/issue/30912/323190>
- Zandifar, A., Badrfam, R., Yazdani, S., Arzaghi, S. M., Rahimi, F., Ghasemi, S., Khamisabadi, S., Mohammadian Khonsari, N., & Qorbani, M. (2020). Prevalence and severity of depression, anxiety, stress and perceived stress in hospitalized patients with COVID-19. *Journal of Diabetes & Metabolic Disorders*, 19(2), 1431-1438. <https://doi.org/10.1007/s40200-020-00667-1>